

H O S T.

Pójdź do mnie, siądzem na grobie narodów,
Będziemy dumać, spiewać i łzy ronić. —

Mickiewicz.

PSÁNO ROKU 1875.

KOBRŮV KALENDÁŘ

I.

Živý, hlučný den (června měsíce r. 1866.) vzešel nad okolím náchodským. Zavířily bubny, zazvučely pronikavé píšťaly, a za tou prostou hudbou jdou pruští pěšáci, oddíl za oddílem; stejnoměrný, pádný krok jejich se hlučně ozývá. Teď jeden voják zanotoval, a hlučný, válečný zpěv rozléhá se čistým ranním vzduchem.

Prušáci táhnou jedním, jako nekonečným tmavomodrým proudem. Kotouče prachu vystupují zpod nesčetných noh do výše a v kalných těch oblacích září pušky, helmice, kmitají se důstojníci na koních, hlučí to, rachotí a zpěvem zvučí.

Sotva že pěchota přešla, již zase dusot koňský a rachot kol: dělostřelectvo a potom zase pěchota, jízda a zase nová zbraň. Konce nemá ten lidstva tok; běda, kde jej zastaví!

Chvilé za chvílí plynula, hodina mýjela, a mne již od samého dívání přecházel zrak.

Přimhouřil jsem oči a hle, jako by se mi armáda pruská do zraku byla vtiskla. Oko zavřeno, a přece vidím je znova tak živě a opravdově, jako bych na ně jasným okem se díval. Na konec mne to unavovalo. Odešel jsem od silnice či hlavní ulice našeho

městečka do zahrady, hojně ovocnými stromy porostlé. Zrak můj odpočíval na svěží zeleni trávníku a stromů.

Rozlehlá zahrada sklání se v malý úval, staré řečiště řeky opodál tekoucí. Usadil jsem se tam „ve strži“, ve stín mladých olšin, které se starými družkami svými a hojným vrbovím oba břehy zastíňují.

Zahleděl jsem se ve vlny rychle tekoucí, pak na protější břeh, nad nímž malá rovinka se rozkládá, a na lesnatou horu v pozadí strmící.

Temný hluk přecházejícího vojska, rachot kol, zpěv a zase hučení bubnů a pronikavé zvuky píšťal dorážely až sem do útulného místečka. Podíval jsem se průlinou křovin po řece nahoru. Přes oblouk kamenného mostu částečně stromovím zakrytý viděl jsem opět modré kabáty, lesknoucí se helmice a bodáky. Kam se jen zrak obrátil všude voják, všude hluk a ryk války.

Co to? Již nejen od silnice, ale i na blízku bylo slyšeti hlomoz vojska. Vyskočím, vystoupím nade strž, a tu — škoda, věčná škoda toho krásného žita, jež na rovince za řekou se vlnilo! Hle tam — rozjel se v ně jako do vody jezdec a již stojí uprostřed těch zlatých vln, jež krásnému bělouši až po prsa sáhají. Za tím jezdcem vjeli do obilí jiní, a již sklánějí se ty vlny, přes něž stíny obláček tak zlehounka kmitaly, plný klas sklesl k zemi, rozdupán kopytem nepřátelských koní.

Za jezdci celé oddělení pěších vešlo na pole a za nedlouho všecko osení zdupáno, zničeno, tak že ani klásku, ani zrnka nezůstalo. Vojáci se tam utábořili. Rozbíhali se přes most do městečka pro občerstvenou, jiní spěchali k řece, aby rozpálenou tvář i čelo po těžkém pochodu ovlažili nebo žízeň uhasili.

Již jsem se k našemu stavení obracel, abych tam Prusy odbývali pomohl, tu mne zadrželo několik slov na protějším břehu se ozvavších.

Byly to cizí a přece známé, příbuzné zvuky.

Některý z vojínů, kterého pro stromy viděti nebylo, volal na svého druha po polsku.

Vojín odpovídaje přistoupil až k samé řece. Stanuv ve chladivém stínu sňal přílbu s hlavy a opřel pušku o starou olši. Při sám — toť nepřítel! Tvář ušlechtilá, výrazná, bez vousů, mladistvá. Zdálo se, že mu volno pod tím zeleným krovem olším, v tom chladu šumící řeky. Hleděl po vodě dolů, tam kde vlny v hustém stínu olši a vrboví mizely. To není člověk, jenž vyšel, aby hubil a ničil, aby krev proléval! —

Nedalo mi, oslovil jsem jej po česku. Trhl sebou, neboť mne dosud neviděl, pak usmívaje se odpověděl na mou otázku, že jest Polák. Sebral jsem všechnu svou polštinu, kterou jsem v zásobě měl, přimísil jsem slova česká a takovým sloučeným česko-polským jazykem jsem hovořil. Dovědjev se, že asi dvě hodiny odpočinou, pozval jsem jej k sobě.

Vzezření jeho mne neklamalo. Poznal jsem z řeči, že to vzdělaný, hodný člověk, jenž byl nejen Polákem, ale také dobrým Slovanem. Měli jsme oba radost. Aby se vraceti a okliku činiti nemusil, zůboty a na místě, kde byla voda mělká, přešel ke mně.

Stiskli jsme sobě ruce jako dávní známí, jako přátelé. Vždyť jsme byli z jedné, veliké rodiny slovanské a nic nevěděli jsme o hněvu, zášti a sporech, jež vzbudily válku „bratří s bratřimi“.

I o tom jsme v hovoru zavadili.

„Ba že bratrská válka!“ pravil Polák, usmívaje se. „Co jste dnes viděl, to většinou Poláci, a u vás

nenechají také polské regimenty doma po městech a pevnostech.“

„I u vás jsou Češi ve vojsku: v našem půjdou as první do ohně a za věc německou poteče krev slovánská.“

Zavedl jsem milého hosta v modrém kabátě do své světničky a jak jen bylo možná, poskytl jsem jemu občerstvení.

Poznal jsem v něm pravého Poláka, statečného, dvorného.

Všiml si mého stolku v koutě stojícího.

„Ach, knihy!“ zvolal radostně a jasné oko jeho zalesklo se.

Na vojnu zcela zapomenuto. Host můj dostal se na své pole. Rozpředl se hovor o písemnictví našem, polském, a jakou měl radost, když mezi knihami našel „Kordjana“ Julia Slowackého. Požádal jsem ho, aby něco přečetl. Na zdař bůh knížku otevřev, četl svým zvučným, lahodným hlasem:

— — Za grzechy ójców w groby kładące sie plemię!
Lud konał — gwiazda gasła — za gwiazdą leciałem —
Lud skonał.

Czas, bys go podniosł, Boże, lub gromem dokonał.

A jeźli Twoja dłoń ich nie ocali,

Spraw, by krwi więcej niżli łez wylali. —

Zmiłuj się nad niemi, Panie!

Umlkl — —

I já byl velice vroucností tou a hlubokou láskou k nebohé Polsce dojat.

„Jsme nešťastní,“ pravil potom, „proto že jsme podmaněni. Nesmíme žítí svým životem, dle potřeb a prospěchu. Vidíte tu přílbu s tou orlicí, kterou nenávidím. Já snival o bílém, polském orlu, jenž by

volně a svobodně zatřepetal nad našimi hlavami. Mým životem jsou vlastně knihy, můj Wallenrod mne i do vojny doprovází," sáhl k prsům, kdež pod kabátcem měl malou knížku; „a já musím do vojny, pro kterou se v mém těle ani kapka krve nerozehřívá!“

Co tak mluvil, chopil se bezděky jedné z knih na stole ležících, Caesara, a náhodou ji otevřev, přečetl první řádek:

»Gallia est divisa in partes tres.«

»Polska jest rozdzielona w części trzy.«

„Volný překlad —“ dodal sám, „ale pravdivý.“

Nikdy nezapomenu na ten lehounký a přece tak mluvný a bolný úsměv, jaký se tu na jeho rtech objevil.

Od silnice dorážel až k nám do tiché světničky hluk a křik pobíhajících sem tam a rekvirujících Prusákův, časem zařinčela zbraň a ozval se dusot koňský. Z okénka bylo viděti na rozlehlou zahradu až k řece, kdež do jasného, vonného vzduchu hustě stromoví vznášelo šumné vrcholky.

„Čas ubíhá —“ pravil můj host, „ach, jak tu pěkně, jak pokojno! Mival jsem také ladný, tichý pokojík — oh —!“ a zamlčel se. Sáhl po hodinách. „Aj, zastavily se — prosím, povězte mi, kolik je hodin.“ Natahoval stroj dosti velikých, starožitných hodinek. Ukázal mi je. „Mnoho pamatují. V nešťastné bitvě u Maciejowic byl můj praděd raněn. Ležel na krvavém poli vedle svého setníka, který umíraje, mu je daroval. Zachovaly se v naší rodině vzácnou památkou. Ach, teď opravdu již čas —“

Ještě sklenku na rozchodnou a pak loučení —

Doprovodil jsem hosta svého skoro až k vojsku.

Rozloučili jsme se jako dávní, upřímní přátelé. Hosta Poláka dlouho jsem nemohl spustiti z mysli. Tak mladý, sličný člověk, tak ušlechtilý, po vznešeném bažící duše! Zajde-li...

Z dumání vytrhl mne opět hluk přecházejícího vojska. Opustili rozdupané pole, sešikovali se a již táhli dále k Náchodu. Bubny vířily, píšťaly pronikavě se ozývaly a zase rozléhala se píseň vojenská.

A dál bez přestání valilo se vojsko. Tmavomodrý, zbraní lesklý proud na chvíli ustanuv, valil se znova, a zdálo se, že mu není konce. —

II.

Prohřátým vzduchem zadunělo, zahučelo. Dobře jsme čomu zvuku porozuměli.

V dáli hlučela bouře. —

Rachot neustával, stále se rozmáhal, chvílemi prudčeji a zase jako by ulevoval, ale jen na okamžik.

„Pán Bůh s námi!“ zašeptali ustrašení. „Toť bitva!“

„Za Náchodem, na Vysokově se srazili, bitva!“ dotvrzovali jiní. Kdo mohl, vystoupil na vrchy, aby něco zahlédl.

Lidé byli polekáni. Dvě hodiny od městečka zuří boj; což budou-li Prusáci poraženi, budou-li ustupovati. Zapálí vše cestou. Tak se děsili.

Temný hukot děl neustával. Vzpomínal jsem na hosta. Sotva že hranice přešel, přijde do krvavé práce.

Ubohý, šlechtitný mladíku, jenž jsi sníval o svatém boji za vlast proti utlačovatelům!

Minulo půldne, slunce zašlo, a řev bitvy umlknul. Prusáci se nevraceli — zvítězili!

Noví k nám přibyli a zůstali na noc. Přijeli poslové, ohlašovali vítězství. Vojáci po bytech i v hospodách jásali, radostně popíjejíce.

Zaslechl jsem, že přivezli na několika vozích od Náchoda raněné. Vyšel jsem do malého náměstí. Tam před hospodou rozvinul právě vysoký důstojník praporec a zamával jím ve vzduchu. Shromáždění kol vojáci mávali čapkami, jásali, tisíce „hurá!“ rozléhalo se městečkem. Praporec byl černožlutý, dobytý v dnešní bitvě.

Nastávalo šero.

Od kyrysnického praporce z dob Teresiánských hrnuli se Prušáci k vozům, na nichž přivezeni první ranění. Viděl jsem tváře bledé, hlavy a ruce obvázané. Smutný pohled; a byli to jen lehce ranění.

Pilně jsem se po nich rozhlížel, hosta svého jsem mezi nimi neviděl.

Ptal jsem se po jeho pluku, byl-li také v ohni. „Ovšem že — ti ranění jsou většinou z toho regimentu.“

Druhého dne nabyli jsme určitějších zpráv o bitvě včera svedené.

Neskonalá bída!

Vojsko rakouské na hlavu poraženo ustoupilo ke Skalici. Šla zvěst městečkem o velikém počtu padlých, o větším pak raněných. Vypravovali, že v Náchodě všechny domy i kostel plný nebohých vojínů, z nichž ani všichni nebyli dopraveni pod střechu, zůstaveni jsouce na krvavém bojišti.

I usneslo se u nás několik sousedů, že pokud možná bídě raněných uleví. Vypraven vůz, na němž měli k nám na ošetřování vojínové být dovezeni, jiní pak naloživše do košů přede vším občerstvující nápoje, vydali se na bojiště. Šel jsem s nimi.

V Náchodě spatřil jsem poprvé hrůzy válečné. Jindy tiché, vlídné město nabylo jiného vzezření. Stalo se lazaretem. V pokojích na chodbách a síních, v zámku, na sýpce i v kostele, všude zraněná, zohavená těla lidská, všude rány, krev a utrpení.

Ubozí leželi na pokrývkách neb na slámě, mnozí polonazí s obvázanými údy mdlým krokem kráčeli ulicemi raněných soudruhů. Všem dostalo se ošetření z počátku ovšem nedostatečného.

„Tu zle, ale hůře tam!“ pravili lidé, ukazující k Brance. Zamířili jsme tedy tam.

Octli jsme se v lese. Tu to začínalo. Sestřílené větve, porouchané kmeny — vše svědčilo o tom, že tu četné koule svištěly. A tam — na pokraji... to člověk. Skloniv se, patřil jsem jemu v tvář. Dvě skelných, kalných očí jako by na mne hledělo. Byl mrtev.

Vyšed z lesa, stanul jsem na vlastním bojišti. Pole hrůzy.

Kamkoli se oko obrátilo, všude bída, zhouba, smrt —

Bylo druhého dne po bitvě.

Těžký zápach prosákl horkým vzduchem. V dáli před sebou viděl jsem černající se mrchy koňské, jichž ztuhlé nohy do vzduchu trčely. Předě mnou, kol mne mrtví v řadách, v kupách, jednotlivě. Půda pokryta kartáčky, prkénky na cídění knoflíků, helmicemi i čáky a zbraní různého druhu a tvarů, svlečenými krvavými kabátcí, zaházenými tornistrami a roztroušenými listy v rozmanitých jazycích.

U zdi starožitného kostelíčka Svatováclavského bylo nejděsněji. Tam byly největší kupy mrtvých těl.

Ohlíželi jsme se po raněných. Potkali jsme několik lidí z okolních chalup a několik pruských vo-

jinů, kteří nám pravili, že na bojišti jsou již jen mrtví, ranění že v chalupách.

Druhové moji i družky obrátili se tedy tam.

Kráčel jsem zvolna za nimi

Ubohý Stanislave!

Darmo jsem se po něm v městě ohlížel; snad leží tu někde v těch řadách nebo v některé kupě. Snad zdrav vyšel, snad je přece v Náchodě.

Myslil jsem na něj. Stal se mně milým, a rád bych se dověděl, co se s ním stalo. Tu se již sotva čeho dovim; třeba dočekati lhůty, do které mi list napsati slíbil. Ale běh válečný jest velmi nejistý. Vida, že moji společníci, kteří mne předešli, se zastavili, stanul jsem také, kol se rozhlížeje.

Volali na mne. Stáli tam také tři vesničané, kteří pod dohlídkou pruského poddůstojníka jámy kopali.

„Přišli jsme pozdě,“ pravil mi soudruh. „Že prý nikde raněných, a tu je viz!“

Ležel tam na rozryté půdě prostý rakouský voják polského pluku „Sigmundova“. Byl těžce raněn. Vedle něho bylo pušku s otlučenou pažbou viděti. Tak bojoval, až mu téměř jen holá hlaveň zůstala. Chtěli mu přispěti a podávali mu nejprve, aby sprahlé rty svlažil. Ale život jeho dohasínal; nedbal již o nic a než jsme se nadáli, vypustil ducha. Venkované dali se ihned do kopání.

„Dříve dojde hrobu než prve ošetření.“

„A toho tu položíme vedle něho!“ pravil hrobník ukazuje na pruského vojáka, jenž vedle rakouského mrtev ležel. Již prve jsem si ho všiml. Obličej jeho byl k zemi obrácen, levice v smrtelné křeči byla se zaryla do hlíny.

„Ti dva si odzpívali!“ podotkl druhý hrobník. „Vida, teď vedle sebe pokojně si odpočinou. Teď

to může být. Jakživi si nic neudělali, a musili na sebe jako šelmy. Ta vojna!“ a dal se do kopání.

„Herr Jott!“ zkřikl vedle pruský seržant. Držel něco v rukou, čemu se velice divil. Přistoupil jsem.

„Jen se podívejte,“ pravil, „toť podivno. Hodinky zalily se krví. Krev, která tomu vojáku z rány cvrčela, vnikla do nich a zastavila stroj. Ukazují hodinu jeho smrti. Skonal o půl čtvrté!“

„Můj bože! Znáám je — to Koronského hodinky — Ihned sklonil jsem se k mrtvému. Seržant jej právě obrátil. Setřel jsem mu hlínu s obličeje. Oh, smutná jistoto! Můj host, můj přítel! —

Ubohý, dobrý! Tušení jeho jej nesklamalo. Padl pro věc cizí.

„Má ještě v náprsní kapse knížku. Dovolte, abych si ji vzal!“

Prušák se divil. Já mu, jak třeba bylo, vše vysvětlil. Vida, že to prostá knížčeka a nad to polská, dal mi ji. Byl to Konrad Wallenrod.

Váhav poněkud, přenechal mně seržant na konec za peněžitou náhradu i starožitné hodinky z bojiště maciejowického, jež na bojišti náchodském v krvi polské došly.

Koronského pochovali s vojákem od pluku Sigmundova a mnoha jinými do společné jámy. Stál jsem nad hrobem se svými krajany, a oči se mi zalily slzami.

„Polska jest rozdzielona w części trzy,“ znělo mi v uších, a viděl jsem ten bolný úsměv sličné, mladé tváře, na niž teď hlíny nasypali. Rozloučili jsme se na věky —

»Zmiłuj się nad niemi Panie!« —

Spěchal jsem z krvavého pole.

O samotě prohlížel jsem památnou knížku. Na desce byl můj host podepsán. Některá místa byla tužkou podtržena.

»Pojdź do mnie, siądziem na grobie narodów,
Będziemy dumać, spiewać i łzy ronić« — —

Dnes již tělo mého hosta v popel obráceno. Krev jeho na hodinkách zaschla, a ručičky ukazují stále na půl čtvrtou, kdy šlechtný Polák dokonal.

